

EBÜ'İ-KÂSİM-İ TÛSÎ TÛRBESİ

Selçuklu emirlerinden
Ebü'l-Kâsim b. Ali et-Tûsî'nin
Tokat'ta bulunan türbesi.

Üzerinde Dânişmend ve Selçuklu eserlerinin yer aldığı, Tokat'ın en eski cad-desi olarak bilinen Sulusokak'ın yukarı kesimindedir. Kayseri'deki Hacı Kılıç Camii ve Medresesi'nin bânisi, I. Alâeddin Keykubad'ın veziri Ebü'l-Kâsim-î Tûsî tarafından henüz kendisi hayatta iken 631 (1234) yılında yaptırılmıştır. Halk arasında Ali Tûsî Türbesi adıyla anılmakla beraber bu ismin türbede yatan şahsın babasına ait olduğu kitâbeden açıkça anlaşılmaktadır.

Türbe kare planlı olup gövdesi yarı hizadan itibaren sekizgen bir yüksek kubbe kasnağına dönüşmüştür. İç mekânı örten tromplu kubbe, dışarıdan piramit biçimi bir külâhla kapatılmışsa da bugün yıkık olan bu külâhın yerinde kiremit örtülü bir çatı bulunmaktadır. Duvarlar tuğladan örülmüş ve kirli sarı kalın bir sıva ile kaplanmıştır. Ön yüzünde türbenin en dikkat çekici kısmını oluşturan iki pencere mevcuttur. Pencere açıklıkları, zemin hizasından başlayan ve iki mislinden fazla yükseklikte olan birer dikdörtgen nişin alt yarısında yer almakta, üstlerinde de sivri kemerli birer yüksek alınlık bulunmaktadır. İçeri doğru üç seviyeli olan nişlerin üst pervazları ile alınlık kemerleri arasında, kirli sarı zemin üzerine firûze çini mozaikle iki âyet yazılmıştır. Nişlerin diğer kısımları ile alınlıkların içi firûze, lâcivert ve mor çini mozaikle yapılmış birbirini kesen altıgenlerden mürekkep geometrik desenlerle süslenmiştir. Pencere nişlerinin üzerinde, dar bir saçaklıkla korunan ince uzun ve iki satırlı kitâbe yer almaktadır. Türbenin güneydoğu köşesine geç devirlerde, duvar oyulmak suretiyle kemerli ve içbükey nişli kitâbesiz bir çeşme yapılmıştır.

Ebü'l-Kâsim-î
Tûsî Türbesi -
Tokat

BİBLİYOGRAFYA :

A. Gabriel, *Monuments Turcs d'Anatolie*, Paris 1934, II, 101-102; Oktay Aslanapa, *Türk Sanatı*, İstanbul 1973, II, 133; Ersal Yavi, *Tokat*, İstanbul 1986, s. 50.

ARA ALTUN

EBÜ'İ-KÂSİM ez-ZECCÂCÎ

(bk. ZECCÂCÎ).

EBÜ'İ-KÂSİM ez-ZEHRÂVÎ

(bk. ZEHRÂVÎ).

EBÜ'İ-KELÂM ÂZÂD

(أبو الكلام آزاد)

(1888-1958)

Hindistanlı gazeteci -yazar,
ilim ve siyaset adamı.

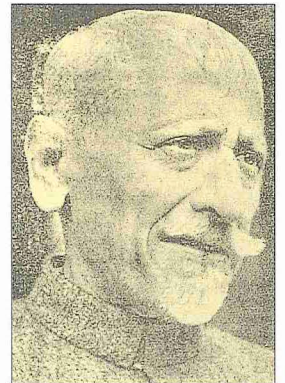
Mekke'de doğdu. Asıl adı Muhyiddin Ahmed'dir. Bâbü Şah zamanında Afganistan'dan Hindistan'a göç eden bir aileye mensup âlim bir zat olan babası Mevlânâ Hayreddin, büyük Hint ayaklanması (1857) sırasında Hindistan'dan ayrılıp Mekke'ye yerleşmişti. Tahsiline burada başlayan Ebü'l-Kelâm Âzâd, ailesiyle birlikte Hindistan'a döndükten sonra (1899) çevredeki en iyi hocalardan değişik ilimler tahsil etti. Yirmi yirmi beş yaşlarında tamamlanabilen medrese tahsilini on altı yaşında tamamladı; daha sonra babasının düzenlediği özel bir grupla birlikte felsefe, matematik ve mantık okudu. Bildiği Arapça, Farsça ve Türkçe'nin yanı sıra Seyyid Ahmed Han'ın modernist eğilimlerinden etkilenecek İngilizce öğrenmeye karar verdi. Kısa süre içinde bu dili de öğrendi. Özellikle tarih ve felsefe üzerinde derinleşmeye çalıştığı bu dönemde şiddetli bir fikrî bunalım geçirdi. Birkaç yıl süren bu bunalım sonunda bütün geleneksel kanaatleri reddederek düşünce sistemini yeni baştan kurmaya karar verdi.

Ebü'l-Kelâm Âzâd'ın bu fikrî değişimi yaşadığı yıllarda Hindistan siyasî çalkantılar içerisinde bulunuyordu. Hindistan genel valisi Lord Curson'un Bengal'i iki bölgeye ayıran idarî uygulaması (1905) özellikle Hindûlar arasında büyük bir tepkiyle karşılanmıştı. Âzâd bu gelişmeler üzerine Hint ihtilâlcileriyle temasa geçerek siyasetle ilgilenmeye başladı ve Hindistan'ın bağımsızlığı için çalışan gizli örgütlere girdi. 1904'te daha on altı yaşında iken *Lisânü's-şıdk* adlı bir gazete çıkardı. Bu sıralarda Şiblî en-Nu-

mânî'nin dikkatini çekti. Onun reisi olduğu Nedvetü'l-ulemâ'nın yayın organı *en-Nedve*'nin editörlüğünü yaptı (1905-1906). Daha sonra Amritsar'a giderek Mevlânâ Muhammed İnşâullah'ın gazetesini *el-Vekîl*'in editörlüğünü üstlendi ve bu gazetede özellikle Osmanlıları savunan yazılar yazdı. 1908'de Irak, Mısır, Suriye, Anadolu ve Fransa'yı içine alan bir seyahate çıktı. Buralarda tanıştığı Arap ve Türk aydınları ile görüş alışverişinde bulundu. Bilhassa Mısır ve Türkiye'de Jön Türk hareketinin önde gelen bazı üyeleriyle dostluk kurdu ve onlarla ilgisini uzun süre devam ettirdi. Âzâd hâtıratında, bu seyahatin siyasî görüşleri üzerinde derin etkiler yaptığını ve artık Hindistan müslümanlarının ülkenin bağımsızlığı için çalışacak yeni bir siyasî hareket başlatmalarının gerekliliğine daha çok inandığını söyler (*India Wins Freedom*, s. 7, 8).

Âzâd Haziran 1912 tarihinde, bağımsızlık yolunda yapılacak ilk işin kamuoyu oluşturmak olduğu düşüncesiyle haftalık *el-Hilâl*, adlı bir gazete çıkarmaya başladı. *el-Hilâl* bir yandan İslâm'ın aslı kaynaklarına dayanan ihtiyacıyla savunurken öte yandan da panislâmizmin en etkili seslerinden biri oldu. Özellikle Balkan Savaşı sırasında (1912-1913) sürekli olarak Osmanlıları destekledi ve Osmanlı Devleti'ne yardım için çeşitli faaliyetler düzenledi. *el-Hilâl*'in kısa zamanda büyük ilgi görmesi ve halk üzerinde etkili olması İngiliz-Hindistan hükümetini endişelendirdi. 1915'te kapatılan *el-Hilâl*'in yerine aynı yılın Kasım ayında *el-Belâğ* adlı yeni bir gazete yayımlamaya başladı. I. Dünya Savaşı'nın devam ettiği yıllarda Ebü'l-Kelâm Âzâd'ın siyasî faaliyetlerini durdurmak isteyen hükümet onu önce sürgüne gönderdi, daha sonra da tutukladı.

1 Ocak 1920'ye kadar hapiste kalan Ebü'l-Kelâm serbest kalır kalmaz Hin-

Ebü'l-Kelâm
Âzâd